

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ BAJZA.

NEGYEDIK ÉV

Pesten.

October' 27. 1840.

43. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Parthenon, Szász Károlytól. — Észrevételek a' Mezei Naptárra. Folytatás (Walther László). — Csaplovics, a' philosophia- és historiagyűlölő, mint madarász (Jogi). — Literaturai mozgalmak Erdélyben.

HAZAI LITERATURA.

Nyelvtudomány.

Parthenon, Tanulmányok' Tára. Magyar tanítók 's tanuló' számára kiadja Szász Károly. Első osztály: Nyelvészet. I. kötet: Magyar-nyelv-tudomány... Irtta Szász Károly. Nyomatott N. Enyeden, a' ns ref. kolégyom (?) betűvel. 1839. Sr. Első kötet, XXXII és 188 l. Második kötet 304 lap. Botti ára 2 ft 30 kr ep.

Ha valaki nyelvünk' tágas, de töretlen, mezején csak azért iparkodnék is gondolatokba merülve elméjét megfeszíteni, hogy ott a' bőségből valamit kikutatva megfejtse, vagy a' hosszú göröngyös útnak csak rövid vonalát megtörve igazítsa: már méltán halmoztatnék dicsérettel, mert a' hideg ugyan, de fölötte hasznos, sőt szükséges munkát megragadta, 's a' kopár mezőn szántani kezdett. A' ki pedig a' nyelv' egész terjedelmét teszi elmélkedése' tárgyaul, attól az érdemlett magasztas-ást, habár többször a' gyümölcs helyett gyomot szedne is, vagy a' hantos utat még hantossabbá tenné, csak a' kaján, vagy a' jó akaratot, gondos ügyekezetet méltánylani képtelen tagadná meg. Mert ha a' nyelv a' nemzetiség' és nemzeti miveltés' kulcsa: úgy a'

szerencsés nyelvbuvár mind a' kettőnek leg-hathatósabb előmozdítója; a' szerencsétlen pedig annak, mit talán tenni nem képes, leg-alább buzgó akarója.

Igazságtalanok volnánk tehát, ha a' Parthenon, vagy is Tanulmányok' Táranak szerzőjétől az érdemlett dicséretet megvonnók; mert ő ezen, tizenhárom külön tudományt magában foglalandó könyvében első helyet a' magyar nyelvtudománynak engedett, és az első két kötetben is már sok jó fejtegetéseket adott. E' munka, ha egy ember annyiféle tudományt a' tökéletesség' fokához közel vihetne, mint hazánk' literaturai körében eddigelő hallatlan csodamű, akárkinék is várakozását fölülmulná: de mennyire fog sz. megfelelni a' kitűzött különemű tudományok' ágainak megismertetésében, arról előre korán nem bíraskodhatunk; sőt megkezdett Nyelvtudománya is milly szerencsével készülend meg, csak a' jövődó mutatja ki; annyit azonban már is megjegyezni bátorkodunk, hogy egy embertől olly sokféle tárgy' tökéletes fejtegetését reményleni alig merjük, noha családokozni e' tekintetben inkább kívánunk, mint jól jósolni. Az eddig megjelent Nyelvtudomány' két első kötete kérdésekben és feleletekben adja előnkbe mind

azokat, miket szerző nyelvünk' betűiről, szótagairól és különféle alkotó részeiről tanítani szükségesnek látott. Előbeszéd helyett egy párbeszélgetés öltik az olvasó szemébe, melyben szerző kijelenti, hogy a' nyelvtudomány a' mathesissal sok közös tulajdonságot bír, és hogy e' jelen munkája mindenek előtt a' középosztályi tanulók, 's a' tanítók' számára íratott.

Rendszere szerzőnek bizonyára ajánlatos volna, ha socratesi tanításmódja a' methodica' szabályait híven követné; de föltett kérdései közül némelyek magokban minden tartalomtól üresek: p. o. *hogyhogy? miként? mi következik ebből? miképen?*; mások olyanok, melyekre az adandó felelet az előzményekből épen nem foly; p. o. *mire megyünk már most által? mi van már előttünk?* stb. Sokszor a' kérdés hosszabb a' feleletnél, pl. 247 k. 346 k. 501 k. stb. Vizsgáló' véleménye szerint óhajthatóbb a' középszerű tanulókat, és a' tanítókat, inkább rendszeresen az előzményekből vezetni a' következőkre, és ha lehet, bizonyos előre megállapított fő elvből kiindulni, mint hosszú, értelmetlen, 's egyenesen nem folyó kérdések által a' figyelmet inkább megakasztva lankasztani, mint élesebb fölébredésre gerjeszteni. Igen is, hathatósan tanítunk kérdésekben is feleletekben akarkit is, de csak akkor, ha az erothyca methodus' szabályai szerint a' kérdésben mindenkor benne foglaltatik figyelmünket gerjesztő ama' csomó, mellynek fölöadását a' felelethől várva várjuk. Aztán nem említvén, hogy e' két kötetben a' nyelvtudomány' körén túl vágó tárgyak is meglepik az olvasót, pl. a' *könyvek mikénti nyomtatása*, a' kérdések fölötté nagyra nevelik az egyébként is tág tervű munkát.

A' dolgozat' belső értékét tekintve, általában talál az olvasó a' Parthenonban olly új gondolatokra is többször, mellyekben nem csak gyönyörködhetik, hanem jobbra is okúlhat: de lel olly tanításokat is, mellyeket mint igen is újakat, és nemmindenkor legjobban eltaláltakat méltán kétségbe von, vagy legalább rostálgatás után is nehezen fogad el. A' többi között szerző helyes észrevételei közzé számoljuk azon javaslatát, mi szerint ő is két jegyű betűink helyett egyes jegyeket ajánl; de jól tudjuk azt is, hogy illy javaslat alig fog diadalomkoszorúkat aratni. Schedel *cz* helyett egyes *c* jegyet írni helyesen kezdett: de

ki követi? Ime' látjuk, hogy szerző sem *a*). — A' betűkről, azok' tulajdonságairól igen sok jót tanít szerző; 's különösen, a' mit *sz* és *zs* ről, az írásban az academia' helyesírási szabályaitól eltérve a' 361—362. kérdésekben előad, mi is örömet helyeseljük *b*), de azon hozzáadás-

a) Valamint a' Parthenonnak mind szerzője, mind bírálója, ugy mi is, és velünk együtt, megbizonyíthatólag, igen számosan, barátjai azon eszmének, hogy írásunk a' terhes és számos orthographiai galibát okozó kettős betűktől megszabadíttassék: sőt az academia is elismerte és helyeslette azt (L. Magyar Helyesírás és Szóragasztás' főbb szabályai. Első kiad. 5. l. Másod. kiad. 7. l. — M. t. t. Évkönyvei, II. köt. 2-d. osztály; valamint Tudománytár, VIII. köt. 184 l.); de mint eddig, egy régibb példát kivéve (1808. Simon Antal), senki sem mert a' helyeslés és javaslatok' pályájáról tetteles próba és kivétel által a' közönség' fórumára appellálni: mind a' mellett nem merném bírálóval azt jósolni, hogy ha azt testület, vagy egy vagy több író, az eddig megkísértett formáknál szebbekkel tenné, minden esetre el fogna utasíttatni. A' tót írásban legújabbán egy ennél sokkal nagyobb mozgalom keletkezett, 's mint halljuk, sikerrel: nem hiszem, hogy a' magyar nemzet, melly az utolsó harmincz évben szintannyi fogékonyságot mint tapintatot bizonyított nyelvkincsének, egy élénk és valóban chaoticus forradalmon keresztül a' gazdagulás és széplülés' azon pályájára terelésében, mellyben azt most örömmel látjuk haladni; hogy az a' nemzet, mondom, vagy át ne lássa, vagy átlatván ne helyeslje azok iparkodását, kik azon írásreformot, melly némelly hajdan összetett hangzóink' egyszerűsítésével (*aa* helyett *á*, *ew* helyett *é*, *eü* helyett *ü* stb) szerencsésen kezdődött, az összetett mássalhangzók' egyszerűsítésével befejezni, 's ez által írásunkat a' tokély' magas fokára vinni igyekeznek. Lehet, hogy csalódunk reményességünkben, de *tudni* azt, hogy illy javaslat alig fog elfogadtatni, nem lehet. — Bir. továbbá engem tisztel meg a' pusztá C apaságával, mellyt a' régiek kezdtek, a' múlt században Fabchich, Dugonics és Kazinczy élesztettek fel, 's én csak újabbán ajánlani bátorkodtam; 's valóban olly szerencsével, hogy bir. e' kérdésére: *De ki követi?* örömmel mondhatom, hogy egy rovid év alatt Magyar- és Erdélyországban harmincz írónál több, hogy nem ritkán találom fel nem-írók' írásaikban is, 's hogy a' közönségben is nem igen tapasztaltatik ellene visszahatás: legalább Szontagh, Horváth Mihály, Szigligeti, Nagy Ignác, stb kiadásaik részvétellel fogadtatnak, mint ha írások a' legmindennapiabb kérekvágásban járna. — Hogy a' Parthenon' kiadója nem *követi*, természetes, mert ő könyvével megelőzte az én tetteles ajánlásomat. — S. F.

b) A' Parthenon' kiadója az idézett szakokban azt tanítja, hogy csak azon összetett mássalhangzókat lehet, midőn kettőztetve vannak (péld. *lyly* helyett *ly*), összehúzni, mellyek „*elgyűltek*”, azaz két hangból forradtak össze, mint az *ly*, *ny*, *ty*, stb; ellenben az *sz* és *zs* egyszerű hangot fejezvé ki, azon összehúzás meg nem engedhető, 's így *hosszú*, *asszony* helyett *hosszút*, *asszonyt* írni nem helyes. — Legyen szabad nekem itt, a' szerzőtől és bírától eltérőleg, megjegyznem, hogy ha szabad egyszerű hangot két jeggyel fejezni ki, szabad bizonyosan a' kettőztött egyszerű hangot is hárommal. Az *s* és *z* nem

sal, hogy a' *cz* és *cs* is, mint hasontá tiszta hangok, oda számítottassanak c).

A' sok jön, 's általunk is helybenhagyotakon kívül azonban találtunk olyant is, miben szerzővel kezdet nem foghatunk. Illyenek a) több különös grammaticai állításai, b) a' számos grammaticai hibák.

Igy az 50. k. szerző a' *dz*, *dzs* hangokat egyeseknek tanítja, holott ezekből: *harapódzik*, *lopódzik*, *lúd-zsir*, stb nyilván kitűnik, hogy mind a' *d*, mind a' *z*, és *zs* valóságos külön hangok, mellyeket külön kiejteni is tudunk *d*; és ha az említett hangokat tetszett szerzőnek külön az *abc*-ben felhozni, úgy a' *tsz* is talán külön hang ezekben: *tetszik*, *látszik*, *hallatszik* stb, holott ezt szerző sem tanítja. A' 63. k. a' nyelvünkben hosszú *a*, és *e* betűről emlékezik, holott illyet mi nem ismerünk, mert a' 64. kérdésben fölhozott példák csak arra mutatnak, hogy a' hangsúly (tonus) minden szónak a' végén szokott lenni nyelvünk' álta-

adja ki az *sz* hangot, mert ennek elemei ninesenek, maga is már feloldhatatlan elem lévén; de a' magyar nemzet, írásbeli önhatalma' teljességéből azt mondja: sic volo, sic iubeo, és *s* és *z* leszen = *sz*; ok nines *reá*, azon egyszerű okból, mert a' hangoknak *szükségképen* megfelelő látható jegyeik nem képzelhetők, 's így minden írás, *elemekben*, onkény' szüleménye: azért is, mit a' magyar *s*-sel fejez ki, azt a' német *sch*-val, az angol *sh*-val, a' francia *ch*-val, az olasz *sc*-vel (*e* és *i* előtt), a' cseh *ss*-sel, stb. Ha ez így van, bizonyosan van joga a' nemzetnek kimondani azt is, hogy péld. *ssz* neki annyit fog tenni, mint *szsz*, ha egyszersmind megjegyzi azt is, hogy *e* három jegy *ssz*, mitön = *szsz*, *egy* jegyet képvisel. 'S ha már itt vagyunk, akkor az *ssz* szintolly elválaszthatatlan leszen egymástól, mint maga az *sz* (nem írjuk soha *as-zu*, *e* helyett: *a-szu*). De most hogyan választjuk ketté e' kettőzött hangot? az előtte vagy utána álló hangzóhoz nem csatolhatjuk következetlenség' vétke nélkül, mert nem írjuk soha *to-llas*, sem *toll-as*, hanem mindig: *toll-las*: kénytelenek vagyunk tehát itt az összetétel minden betűit visszaállítani ekképen: *sz-sz*, péld. *asz-szony* stb. — 'S ez alapja az *academia'* tanjának az összetett más-salhangzók' elválasztásáról. — S. F.

c) Nem hagyhatjuk észrevétel nélkül bíráló' ez állítását a' *cz* és *cs*-ről. Ezek, mint szerző is helyesen tanítja, nem tiszta (azaz egyszerű), hanem valóságos elegyült hangok *tsz* és *ts*-ből. Egyszerűek csak azok, mik elemeikbe többé fel nem oldhatók, 's mellyeket semmiféle hangok' összetétele által elő nem állíthatni, péld. *b*, *d*, *sz*, *zs*, stb. — S. F.

d) Bíráló itt félre érti szerzőt. Ez megkülönbözteti a' *kettős* és az *elegyült* hangokat. Így az *ly*, *ny* elegyült, de nem kettős hangok; a' *zs* egyes e' szóban: *zsák*; kettős ebben: *igaz-ság*. A' *dzs* egyes, habár elegyült, ebben: *dzsida*; kettős, és mint illyen egészen másképp is hangzó e' betű: *lúd-zsir*. — S. F.

lános tulajdonsága szerint(?), 's azért az *a* az előhozott példákban: *hal*, *mar*, szinte olly rövid, mint ezekben: *hulas*, *marom* stb. Midőn szerző az *a*, *e*-nek hosszú voltáról olly gondosan értekezett, méltán várhattuk, hogy a' közep *e*-ről, mi nélkül sok magyar szót alig ejthetünk ki, bővebben fog szólni; erről azonban, mint csupa hangárnyéklatról, igen keveset tanít.

Továbbá, azon következtetés, mellyet szerző első köt. 24—25. l. előadott szabályai-ból kihúz; mi szerint az erdélyieknek volna igazok, midőn így beszélnek: *réám*, *befutott*; a' magyarok pedig így: *reám*, *befutott*, stb: úgy látszik, mint ha szerzőnek tulajdon tanításával ellenkeznék; mert 71. kérdésére így felel: „*igaz ugyan, hogy ezek: köpor, átmérő stb eredeti magyar szavak, de nem egyes, hanem összetett szavak, az összetételben pedig magánhangzóikat azért nem lehetett eltávolítani, mert úgy senki sem értene meg az összetett szót*“. Igen, de a' *reám*, *befut* szinte két értelmes szóból összetett szók *e*), 's a' *kor* időrag p. o. *kelekor*, azt mutatja, hogy a' ragozásban *f*) is összevethető az *o* mélyhangú, az *e* magashangúval szinte, mint az *eszterga*, *esztergályos* stb, 's így a' fenn említett példákra nézve szerzőnek elve az erdélyi szokást nem védi eléggé; ellenben a' *kertbe*, *rétbe*, *hegybe* stb, az erdélyiek által is így, és nem: *kertbé*, *rétbé*, *hegybé* ejtetvén, egyenesen nekünk magyarhoniaknak kedveznek, nem pedig erdélyi atyánkfiaiak. — A' 88. kérdésben szerző elegyült hangok közzé számolja a' *cs*, *cz*, *dz*, és *dzs* hangokat is; a' két utolsóról már felebb emlékez-

e) Mást értünk a' nyelvianban a' szavak' összetétele, vagyis szorosán vett *összetétel* alatt, 's mást a' ragok' összetétele, vagyis *ragozás* alatt. Nem is áll, hogy a' *re — ám* „két értelmes szóból összetett szó“, ha csak a' „szó“ alatt egyebet mint közönségesen, nem értünk. Más a' *befut*, hol csakugyan mind a' *be*, mind a' *fut* különállva is tökéletesen érthető, 's így önálló szó. — S. F.

f) A' *kor* időrag nem gyengíti a' szerző 's minde addigi nyelvtanaraink' állítását a' ragozási hangrendről; mert *eredetileg* főnév, és csak bizonyos összetételekben veszen fel névhatározó' természetét, 's mint illyen még némelly más különöséggel is bír (M. Helyesírás és Szóragasztás, a' m. t. társ. haszn. Ötödik kiadás, 21. l.). Különb is inkább kivételt, mint szabályt képez; mert péld. a' tethető igék' közéje *hat* is eretileg különálló igeörzök, 's még is enged a' magyar hangrendszer' átváltoztató hatalmának. — S. F.

tünk; a' kéi elsőről pedig, ha jól emlékeziünk, már helyesen meg volt a' Figyelmezőben vitatva, hogy valóságos egyszerű tiszta hangok, a' mi kitetszik a' következő pusztá hangnyomozó szókából: *csacs-og, csur-og, csep-eg, czincz-og, czep-eg, czíp-eg* stb. 'S így nyelvünkben csupán négy elegyült hang vagy, üm.: *gy, ly, ny, ty*.

A' mit szerző a' 194. kérdésben az *ít*-ről tanít, mivel íranta az *ít* erdélyi rövid kiejtés' védelmére bővebb világosságot ígér, elhallgatunk, bevárván az ígértet. A' 203—204. k. előadott véleményben, hogy tudniillik eleve csupán mássalhangzókból állottak volna össze a' szók, vizsgáló soha sem osztakozhatik, meg lévén győződve, hogy a' magánhangzó, mi nélkül szerző állítása szerint is mássalhangzót kimondani lehetetlen, a' szó' lelkét teszi, annyira, hogy a' nélkül a' mássalhangzó csak holt betű marad. Következéleg az sem áll tökéletesen, a' mit szerző *k-r* betűkből Kerekes' példájára kihozott, mert a' mellett, hogy az egy *ker, kör, kor, gör, gur* stb, szó általános szabályt nem tehet, még illy nemű szavainkban sem találjuk föl mindenütt a' kerekesség, vagy görbeség' keresett eszméjét. Egyébiránt illy tagolásoknál ne felejtjük el, hogy a' nyelv' találói nem voltak zsinorra tanult szókovácsok, hanem az egyszerű természet és szokás által vezérelt nyelvalapítók. Az is hihetetlen, hogy a' 212. k. szerint *hork*, és *mok*-ból lett: *horty-og, moty-og*, mert a' *horty, moty* szinte olyan eredeti hangutánzás, mint a' *hork, mok* stb. Azon állítással sem békülhetünk egybe, melly a' 259. k. mondatik: *vagynak nyelvünkben olly hangegytemek, melyeket szóknak nem nevezhetünk, mert magokban semmi értelmök nincs, hanem beszédbeli működésök abban áll, hogy szókhöz ragadván, azoknak vagy egészben új értelmet adnak, vagy legalább régi értelmöket némileg változtatják* stb. Ezen elv egybeütözik amaz egyszerű, de igaz közmondással: *a' hol nincs, ott ne keress*, mert *kinek nincs pénze, az másnak pénzt nem kölcsönözhet*, 's azért ha szerző állítása szerint (a' minthogy úgy vagy) más a' *lak*, más a' *laktól, lakba* stb, ezen különbség egyedül onnan származhatott, mert a' *ból* tulajdon értelmét *ből, beől, belől*, és a' *ba* szinte tulajdon értelmét *be*, a' *lak*-hoz tétetvén, ebbe belé öntötte, hozzá adta, neki kölcsönözte.

A' magyar helyesírást szerző 298. k. *)

,egy csillagatlan sötét éjjben (éjjben) déltü nélkül bolyongó hajóhoz csak akkor hasonlíthatná, ha azt a' kimondási elvre: *„úgy írunk, mint beszélünk“* alapítanók; vagy ha szerzővel azt kívánók, mi soha nem fog történni, hogy tudniillik *„úgy beszélünk, mint írunk“*. Mert bátran kérjük, van-e nemzet, melly az írás' alapjaul a' pusztá kimondást tette? van-e nemzet, melly úgy beszél, mint ír? A' nyelv, a' beszéd nem csupán lelki tehetségeinktől függ, mint a' gondolatok, hanem egyszersmind a' test' életműveitől és más százféle külső okoktól; ha tehát a' gondolkodásban is ember embertől annyira különbözik, mennyivel inkább a' szóknak különféle testi életművek általi kiejtésében? Alapítsuk csak a' magyar nyelv' helyesírását nyelvünk' szönyomozási, származtatási, széphanqzati, vagy hangsorozati, és szókötési hasonlóságára, 's különböztessük meg a' szói nyelvet az íróitól, úgy a' bolyongás nem leszen olly nagy, mint szerző festi. A' széphanqzatos is szerföltt látszik szerző sürgetni 304. k., mert ha ezeket: *adtam, faggatok, fogtam*, habár így írva is, minden hamar beszélő, vagy olvasó akarata ellen is így mondja ki: *attam, faggatok, foktam*, miért kellene az eredeti alakot megrontani írásban? holott az olvasó az eredeti alak által mit sem veszt, sőt nyer, mert a' mit szájából kénytelenül másként hangoztat, azt szemével eredetiségében látva, minden zavarodástól megóvatik. Ugyan azt jegyezzük meg elegyült hangjainkra nézvest is, mert ha szerző' véleménye szerint ezeket: *tudja, hallja, látja, vonja* kiki nem akarva is így ejti: *tugygya, hallya, láttya, vonnya*, és ha *gy* dj-ből, *ly* lj-ből, *ty* tj-ből, *ny* nj-ből elegyült hang, miért nem írhatnók e' betűket egymás mellé, és miért ne mondhatnók ki elegyülten? Továbbá, szerző szerint, 88. k. ezeket: *kardja, sajtja, trónja* így szoktuk mondani: *kargya, sajtya, trónya*, a' hol ki nem látja, hogy a' *j* betűvel elegyül a' *d, l, n, t* betű? Ha pedig ez így vagy, miért kellene a' *j* magyar betű helyett

*) Ezen idézet nem üt össze a' könyvvel. — Alkalmat veszünk ez uttal is kérni igen tisztelt munkatársainkat, hogy az idézetek hűségére különös vigyázatot fordítanak, mind a' kötet-, szakasz- és lapszámok kifejezésénél, mind a' netalán kiirt szavak vagy egész szövegek átvételénél. Illy hiba látszik előbbi számunk 681-d. szejletén az *érettény* szóra nézve is becsusztottnak.

idegen *y* betűt írunk? Ugyan e' helyt szerző azt javasolja, hogy ilyenekben: *külömben* v. *külömben*, *ront*, v. *romt* stb, az *m* és *n* közül válaszszunk; úgy de melyiket válaszszuk? Le-gyen itt is bíró a' főlebb kimondott elv, a' melly nyelvünk' helyesírását annyira mennyire ma már javította is.

A' második kötetben több új szóra aka-dunk, mellyek a' régen bevetteknel sokszor helytelenebbek; úgy szerző a' *melléknév* helyett *névsegéd* szóval, a' *részesülő* helyett *állapottulajdonítóval* él; holott *névsegédnek* gram-maticai alkalmazásáról 80. l. így szól: *mellé-keltessek névsegédül név mellé* a' hol a' *mellé-keltessek mellé* ugyan megerősíti ám a' *mellé-kév* műszót; a' *részesülő* nevet pedig egyéb nyelvtanítóinkkal maga is helyesli a' 80. l. A' mit szerző 524. k. mond, igen is, áll az igé-nek részesülőiről, de nem általában az igéről, mert jól mondjuk: *áldotta kenyér*, *áldandó ember*, *áldó pap*, hanem 535. k. szerint így; *egy befaló falat sincs házamnál*, mi magyar-országiak nem beszélünk; hanem inkább így: *egy befalandó*, vagy *befalható falat sincs há-zamnál*; *rakófá-nak* pedig azt hívjuk, a' mivel valamit rakni akarunk, és a' mit elrakatni kell, az nálunk *rakandó fa*; szinte, mint nem mondjuk: *bekötő*, hanem *bekötendő* könyv stb. 615—644. k. az a' névmutatóról bőven érteke-zik szerző, meg akarván mutatni, hogy e' szóc-ska mindenkor annyit teszen, mint *minden*, pl. a' *szerecsen fekete*, az *ember halandó* stb. az-az: *minden szerecsen fekete*, *minden ember ha-landó*; de mi ellenkező példákat hozva, kér-dezzük: ki fog illy következtetést helyeseli ezekben: a' *szeg ki bökte a' zsákot*, *tehát minden szeg minden zsákot kibökött*; az *ajtón jött be a' tolvaj*, *tehát minden ajtón minden tolvaj bejött* stb. Többire a' következőkben: az *ember halandó*, a' *fa gyűlékony*, hogy így is szólhatunk: *minden ember halandó*, *minden fa gyűlékony*, nem az a' szóka teszi, hanem a' tulajdonitványának minden emberrel, minden fával közössége, mert ebből: az *ember szelíd* állat, ki következtetné, hogy minden ember szelíd, mikor *Neróról* az ellenkezőt tudja? —

Sok volna még mind az első, mind a' má-sodik kötetben, miről eddig elé ellenkező vé-leményünket fölhozhatnók, de mivel szerző többekre nézve a' bővebb, 's talán meggyő-zőbb kifejtést csak jövőre annak helyén í-géri; igazságtalan bírák lenni nem akarván,

teendő észrevételeinket addig fölfüggesztjük, és szerző' munkáját mindenkor figyelemmel kísérni annál inkább fogjuk, minél világosab-ban tapasztaltuk e' jelen két kötetében, hogy öngondolkozását fölötte kimélve terjeszti elő, 's állításait okokkal támogatni szereti. Azért, ha bár véleményben egymástól többször kü-lönböztünk, vizsgáló még is minden philolo-gusnak nagyon is ajánlja a' Parthenon' olva-sását, mert benne a' nyelvtudományi vizs-gálódásnak szép eredményei szembeötünök, a' grammaticai rendszernek meghányása figye-lemébreztő, az önállás pedig dicséretes. A' mit leginkább sajnálunk, az, hogy részint toll, részint a' könyvnyomtatási vigyázatlanság szülte hibákat számosakat találni, sőt nem rit-kák a' grammaticai tévedések is. Ilyenek: a' VIII. l. két első füzetei' *bevégződéséről be-szél* e' helyett: *bevégzése*; X. XV. l. *magosabb*, *magosít*, e. h. *magasabb*, *magasít*; XI. l. *éjjet* e. h. *éjet*; XV. l. *egészséges* e. h. *egészséges*; XXI. l. *tévedel* e. h. *tévedsz*; XXIII. l. *játszo-dik*, sőt másutt: *jádszoduak* e. h. *játszik*, *ját-szanak*; XXVI. l. *különösön*, 's ugyan ott *köny-nyen*, tehát vagy egyik vagy másik hibás; stb. Kétfélén használja: *ahoz*, *akkor*, *abban*, holott vagy mindenkor *ahoz*, *akor*, *abant*, vagy *alhoz*, *akkor*, *abban-t* stb. következetesen kell használnunk. Iső köt. 9. 10. l. *min-den emberek*, *minden nyelvek*; másutt ismét: *minden ember*, *minden nyelv*; 38. l. *egyé*, e. h. *egygyé*. 44. 93. 96. l. *beszéllesi*, *beszélő*, e. h. *beszélés*, *beszélő*. 112. l. két szavak egyé ragad-nak, ugyan ott: *két szó egyesül*. 126. l. *ma-kacsság*, e. h. *makacsság*. II. 26. l. *falubiró* e. h. *falubiró*, más a' *falus biró*, kinek faluja, vagy falui vannak, más a' *falubiró*. Végre e-gész munkájában szerző a' *j* toldalek betűt még ott is használja, hol már most alig hasz-nálja valaki íróink közül; tudniillik a' birtok-rag' többes harmadik személyében, mikor mind a' birtokos, mind a' birtok többesben van, ú. m. *munkájik*, *fájik*, *ajtójik* stb, holott ezekben: *munkáink*, *ajtóink* szerző épen nem ír így: *munkájink*, *ajtójink* stb, pedig e' közbevetőnek itt csak úgy volna helye, mint amott. Illy a-nomaliát többet is talál az olvasó.

Elvégre erős lelket, törhetetlen beketü-rést, szilárd állhatatosságot kívánunk a' szer-zőnek, hogy drága magyar nyelvünk' titkai fölfedeztetésében tovább is a' lehető legna-gyobb szerencsével előhaladhasson; és le-

gyen meggyőződve, hogy mi legjobban fogunk örüvendeni, ha munkája olly sikert szürend, millyet íger, és mi ohajtunk.

19.

Némelly észrevételek a Mezei Naptárra.

(Folytatás.)

14. §. Helytelen tanítmány továbbá az is: valamint az egész év, úgy negyedei szinte hónapokra osztatnak, a' szerint miként a' hold, melly földünk körül kereng *egyszer végzi pályáját* — mert ha ez igaz lenne, akkor a' hónapot helytelenül neveznök hónapnak holdnap helyett; és miután csillagvizsgálók tanítása szerint: 27 nap, 7 ora, 43 első es 12 másod percz alatt futja be a' hold a' maga köret, a' naphoz szabott forgása pedig 29 napig 12 óráig 44 első, es 3 másod perczig tart*), az esztendő nem 365 vagy 366 napból allana, mint közeletben számláljuk, hanem 354 napból es 8 órából, mert ennyiből áll egy holdfordulatos esztendő, ennyi időt kíván a' holdnak 12 körjárata. —

15. §. Hogy az esztendő nálunk es mindenütt a' merseklett öv alatt, negy szakaszra oszlik, az igaz, de nem áll ez általában az egész földre nevezve, vagy is annak a' gönezölökhöz közelítő, es a' hevesöv alatti részeire nevezve; azt pedig: a' mi az evszakok' kezdetere es végzetere nevezve tanítatják, eretneksegek nevezem azért: mert a' tudatlan földnepet es gondolkodni restelgő fiataliságot, az igaz tanítmányul homlokba ütköző ösmeretekre igyekszik vezetereni, es miért? azért, hogy a' hónapoknak újbol fölelesztett nevezetei igazoltassanak. —

16. §. Eddig azt tartottuk, es a' csillagvizsgálók' tanítása szerint úgy is van: hogy az esztendő szakai akkor kezdődnek, mikor a' nap a' Kos, a' Rak, a' Mertek es a' Bak jegybe lép, akkor kezdődnek nálunk a' Tavasz, Nyár, Ősz, es Tel nevezettel jelelt evszakok. Ezt tanítja a' Gazdasági Kalendarium is a' 4ik lapon, helott írja: „A' tavasz kezdődik tavaszelo 20kán, 1 ora, 44 percz, delután, midön a' nap a' Kos jegybe lép, s az egész Földön napejegyent okoz. — A' nyár beáll nyárelő 21en 10 ora, 51 percz reggel, midön a' nap a' Rak jegybe lép, s nappalunkat leghosszabbá, ejjelünket pedig legrövidebbe teszi. Az ősz kezdődik őszelő 23kán ejfel után 56 perczcel, midön a' nap a' Merleg' jegybe lép, s ismet napejegyent okoz. — A' tél beáll teleelő 21en 6 ora 16 percz estve, midön a' nap a' Bak jegybe lép, s nappalunkat legrövidebbe, ejjelünket pedig leghosszabbá teszi“. — De elter tanításában a' 35, 37, 39 es 40ik lapokon az evszakok' kezdő napjaira nevezve, midön ezeket mondja: „Martius. E' hónap 21en kezdődik a' tavasz, December 21ik ota... Junius. E' hónap 22iken kezdődik nálunk a' nyár... September. E' hónap 22iken kezdődik az ősz... December. E' hónap 22iken kezdődik a' tél“ stb. Magaban a' Katen-

*) Kmeth Astronomia popularis. 1823. 8r. 190 l.

dáriomban vagy Nevnaptárban pedig a' tavasz kezdetere: Bójt-máshava 20ik, a' nyare: Sz. Ivan hava 22ik, az ősze: Szent Mihály hava 23ik, es vegre a' tele: Karácson hava 21ik napjára jegyeztefik. Mennyi tevelyégés, mennyi habozás az evszakok' kezdetéről szolo egy tanítmányban! —

17. §. Legnagyobb botlás, sőt mondhatni: valóságos kalendariumi eretneksegek az, a' mi az evszakok' végzeteiről a' Gazdasági Kalendarium 52ik lapjain tanítatván, feljebb a' 12ik §ban idezetve eleadatott: mert a' Tel nem Februarban vagy is Bójt-előhoban, hanem Bójt-máshoban; a' Tavasz nem Majusban vagy Pünköst, hanem Sz. Ivan havában; a' Nyár nem Augustus vagy is Kisasszony, hanem Sz. Mihály havában; az ősz vegre nem November vagy is Sz. András, hanem Karácson havában végződik; ezt csak az annyira gyulölt Cizio tanítja, es pedig még a' tevelyégésben is határozottabban, es naphoz kötve; midön ezeket mondja:

„Quatuor anni tempora.

Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver Cathedratus, Aestuat Urbanus, autumnat Symphorianus“

es ezeket így magyarázza:

„Az Esztendőnek negy Ideiről, vagy Részeiről: Az Esztendőnek első ideje vagy része a' Tavasz, kezdődik üszögös Sz. Peter' (B. e. h. 22ik) napján, es tart Sz. Orbán Pápa napig (P. h. 25ik napjáig)... Masodik idő a' Nyár. A' nyár tart Sz. Bertalan (K. a. h. 24ik) napig... Harmadik idő az Ősz. Az ősz Sz. Bertalan' (K. a. h. 24ik) napjától tart Sz. Kelemen' (Sz. A. h. 23ik) napjáig... Negyedik idő a' Tel. A' Tel Sz. Kelemen' (Sz. A. h. 23ik) napjától fogván tart üszögös Sz. Peter' (B. e. h. 22ik) napjáig“ — azonban: az evnegyed kezdetet is mindenütt egy hónappal elöbbre, következőleg negy, ü. m. ket darab, es ket egész hónapra határozza, mellyek egyetemben három, es három hónapot tesznek. —

18. §. Harom természetes hónapot foglalván el igenis minden egy evszak, de nem nevnaptári természetes hónapot, mert illyesből ket darab, es ket teljes hó esik egy evszakra, nevezetesen: Karácson havából, annak 22ik napjától tíz nap, a' Boldogasszony, es Bójt-elő' egész havai, úgy Bójt-más havából 20 nap teszi a' Telet; Bójt más havából, annak 21ik napjától szamitva tizenegy nap, a' Sz. György es Pünköst egész havai, úgy Sz. Ivan havából 21 nap teszi a' tavaszt; Sz. Ivan havából, annak 22ik napjától fogva kilencz nap, Sz. Jakab es Kisasszony egész havai, úgy Sz. Mihály havából 22 nap teszi a' Nyarat; vegre Sz. Mihály havából, annak 23ik napjától veve 8 nap, Mindszent, es Sz. András egész havai, úgy Karácson havából az első 21 nap teszi az Őszet; természetesen következik: hogy az időnek illyszoru felosztása mellett, nincs helyesen mondva: „Valamint pedig valamelly hónap elejét, közepét vagy utóját teszi az evnegyednek, úgy a' szerint neveztefik el“ — ertven azoknak újbol kezdett neveziket —, mert Karácson hava, nem csupan es egyedül a' telnek, hanem az Ősznek is hava, es pedig ennek 21, amannak csak 10 napiglan; Bójt-más hava nem csupan es egyedül a' tavasznak, hanem a' telnek is hava; es pedig annak 11, emen-

nek pedig 20 nap alatt; Sz. Iván' hava nem csupán és egyedül a' Nyárnak, hanem a' Tavasznak is hava, és pedig ennek 21, amannak pedig csak 9 nap folytában; Sz. Mihály hava nem csupán és egyedül az Ősznek, hanem a' Nyárnak is hava, és pedig a' Nyare 22, az Őszé pedig csak 8 napig; következésképen nem is természetesen neveztetnek, Karácson hava: telelő; Bőjtmáshava: tavaszaló; Sz. Iván hava: nyárelő; és Sz. Mihály hava: Őszelő hónapoknak; inkább és természetesebben lehetne Karácson havat: Őszutó; Bőjtmáshavát: Teluto; Sz. Iván havat: Tavaszutó; és Sz. Mihály havat: Nyáruató hónap nevezni; de így is olly fonák az elnevezés, a' millyen fonák lenne az: ha a' gazda, kanczájának tarka csikáját, vagy tehenének tarka borját, sárgának vagy szőkenek nevezne; már pedig nem illik a' világosabb gondolkodású század' fiaihoz: eszmezavaró, és a' természettel ellenkező új nevezetekkel minden igaz ok nélkül a' régi jó nevezeteket — mellyeknek fogva hónapjainkat minden keresztény, lakjek bár az ott, hol a' negy evszakos esztendő nem ösmerik, ha reá gondol arra: hogy hajdan éveinket, a' Krisztus' születése vagy fogantatása ünnepevel kezdtük, mi magyarok is, mint szinte ők, és más keresztény atyáinkfiai a' föld hátán, igen könnyen meghatározhatja — a' köz szokásból kizakarva kiküszöbölni, és az ösmereteket homályba borítani. —

19. §. Elég világosan és terjedelmesen előterjesztettem en a' hónapok több századot átalélt diszes neveinek helyességét védő észrevételeimet, a' folyó esztendei Honművész' 28, 29, 30., Haszn. Mulats. 29., és a' Literariai Csarnok 2ik számaiban Bőjtmás hava 28ik napján közrebocsátott értekezésemben, mellyet az Athenaeum és Jelenkor szerkesztőinek is megadtam, és a' Nemzeti Társalkodó számára is megküldtem; de, mi okból, nem tudom, közrebocsátani elmulaszták; bebizonnyítam abban: hogy Boldogasszony hava helyesen nevezetik e' néven: mert ha a' Krisztus születésével kezdenék ma is az esztendőt, mint hajdan Sz. László király Törvénye I. könyvének 38ik fejezete szerint kezdtük: Gyertyaszentelő, Boldogasszony ünnepe, mellyről a' hónap neveztetett. belesnek, és pedig 9ik napján — hogy Bőjtelő hava, Bőjtmás hava helyesen neveztetnek: mert Krisztus születése után 300ik évtől 2000ik esztendőig számítva, 1701 év alatt, ezer kétszázhetven ketszer esik a' bőjt kezdete Bőjtelő, a' bőjt folyama Bőjtmás havára, mellynel nagyobb számot, a' nevezett helyesége igazolására senki jozan észszel nem kívánhat. Sz. György hava ellen nem tetetett kifogás, annak nevet igazolnom nem vala' szükség — megmutattam: hogy Pünköszt ünnepe a' töle nevet nyerte Pünköszt havába, ugyanazon 1701 év alatt ezer száz hetszer esett, és esni fog, a' mi szinte nevezetes többség az egész summából. Sz. Iván, Sz. Jakab havai nem vetetnek senkitől kérdés alá: de igen: Kisasszony hava, a' mennyiben Kisasszony ünnepe nem esik bele; ennek igazolására megemlítetttem: hogy a' keresztény időszámítás szerint, ha e' hónap, a' mostaninak 25ik napjával kezdetett, a' mint kezdetnie is kellett, Kisasszony ünnepe belé, és u-

gyan a' hónap 15ik napjára esett, azért is helyes vala' elnevezetése. Sz. Mihály hava illő nevezetűnek találtatván, a' Mindszent hava ellen tetetett hasonló kifogást szinte az által elenyészni mondtam: hogy ha e' hó is napjainak 25ikevel kezdetik, a' neki nevet adott Mindenszentek ünnepe belé, és ugyan annak 8ik napjára esik. Sz. András és Karácson havai érintetlenül hagyatván az ellenezőktől, azokat vednem nem vala' szükség; itt is tehát azon értekezésemre hivatkozom —

Waltherr László.

(Folytattatik).

Csaplovics a' philosophia- és historia-gyűlölő, mint madarász.

Csaplovics pozsonyi „Századunk“ 84. számában „madarászpuskáját“ rám is czélozta, de az ösmeretes rossz szerzámú puska, most is, mint máskor, csütörtököt mondott, 's mi, hála istennek! mindnyájan épek és egészségesek maradtunk. Némelylek azt mondják, hogy valóban lőtt, de csak magát lőtte agyon, a' mit nem is hozok kétségbe, mert az illyesmi „ügyetlen“ puskáson akarhatja ellen is megeshetik. Azonban midőn ellenem pukkantott, egyszerre két személyre is czelzott, ugymint gróf Dessewffy Jozsefere és csekely magaméra. He Csaplovics azt akarta reám fogni, hogy gr. Dessewffy nevet nyilvános hirlapokban valaha említettem volna, nem csodálhatni, mert ön vallomása szerint a' historiának nem barátja, tehát hihetőleg annyival inkább kedveli a' koholmányokat, kivált saját koholmányait. Hogy pedig csekely személyemet illetőleg egy Csaplovics, ki előtt a' philosophia agyrem, a' természetjog bolondjog, Des Cartes, Hugo Grotius, Kant, Krug stb, bolondfejűek, szokott udvariságával megtisztelt, ezért csak köszönettel tartozom. Mindenkiiben tisztelni kell saját meggyőződését. Hiában, Csaplovicsnak az minden boldogsága, ha mind külföldi jelesb férfiak, mind honfiak elleni durvaságaival önmagát minél többször bepiszkolhatja. Isten éltesse! *Ad revideré Domine Spectabilis!* Meg találkozzunk!

Jogi.

Literaturai mozgalmak Erdélyben.

— Erdély testvérhazánkban az iroi szorgalom evről evre növekszik. Legközelebb a' következő magyar munkák jelentek meg Kolozsvárt a' kir. lyceum' bef.: 1) a' szerző' költségein: *Gondolkodástan* kezdők számára. Irta Aranyas Rákosi Székely Mózes, az unitáriusok kolozsvári fő oskolájában elmeleti és gyakorlati bölcselkedés köz oktatója. 8r. (10 és) 182 lap; kemény táblába kötve nyomt. papir. 1 ft 20 kr ep. — 2) Tilsch és fia könyvárosok' költségein: *Erdélyi Házi Segéd* 1841re, 4retben, kemény táblába kötve 44 pengő kr, tíz példányra a' kiadó egyet, húszra három ad. Igen érdekes tartalmából, a' szokott névnapári tárgyakon, u. m. kalendáriomon, különf. tablakon, vásárlajstromon, a' két haza tisztí nevkönyven, továbbá beszélyeken, ver-

seken 's egyéb mulattatva oktató apróságokon kívül, a' következő tanulságos cikkelyeket emeljük ki: a) Rövid átnézése az 1839. Európában történt nevezetesebb dolgoknak; b) Vázolatok Erdély történetéből, különösen: Erdélynek MOhoz kapcsolata; a' szentimrei kettős ütközet Erdélyben 1442.; Batori Zs. fejedelem' önkénye; Apafi Mihály, fejedelemsege első évtizedében; II. József háromszeki utazása 1773. c) Gazdasági dolgok, nev szerint: Mezei és kerti kalendárium; a' kelet-lotthiani mezei gazdaság; a' gazd. munkák' számtartásáról; az ugarföld használásáról. d) Törvényes dolgok: birtokjog-szerzés stb. Látni való a' tartalom' e' felsorolásából, hogy az Erdélyi Hazi Segéd, mellyet külső esinje 's olvasása is ajánlanak, különösen hazai és életre ható érdekű eredeti cikkelyeivel hasonló évkönyveink közt igen diszes rangot foglal el, a' miért azt, mint az első két évfolyamot is, egész meggyőződéssel ajánljuk. — Szinte Kolozsvárt, a' ref. coll. bet. készült 3) Barra özvegye és Stein János könyvárosok' költs.: *Reggeli és esti áldozat 's más énekék*, és egy toldalek, bajor kir. dekan stb. *Wit-schel V. Henrik Jánostól*. Tizedik bővített 's jobbitott kiadás (után) magyarul Zeykfalvi id. *Zeyk Jánostól*. Sr. XX és 314 l. kemény tábl. kötve, nyomt. pap, 1 ft, velinen angol vászonban tokkal 1 ft 40 kr, fekete bőrbé arany szélekkel 2 ft 30 kr cp. (A' kiadó azt jegyzi meg egyik jelentésében, hogy a' szinte ez idén Erdélyben megjelent más fordítása e' híres ascetici munkának Vitus által, nem teljes, több cikkelyek, jelesül az epistolák, belőle kimaradván).

Brassóban, Gött János' bet. megjelent: *Az erős lelkületű hölgy képe*, halotti beszédben mélt. özv. gr. Kálnoki Jozsefnő, szül. Maurer Juliána urasszony eő nagyságának gyászemlékül készített és szavaltta *F. Kovács Antal* Miklósváron. Sr. 28 l. —

— *Enyeden* a' következő munkákra hirdettetik előfizetés: 1) *Fábján Dániel* nagyenyedi ref. pap' Templomi (miért nem *Egyházi Beszédeire*, mellyek 10—11 ivnyi füzetekben, körülbelül annynyi egyh. beszéddel, jelenendének meg; előfiz. egy füzetre 40 kr, 's egynek átvetelevel tetetik le a' következőnek az ára. Ha igyekezete pártolatást nyer, addig folytatja szerző a' kiadást, míg egy egész év' minden vasárnapjaira, ünnepeire 's a' természet nagyobb változása ra szolgáló beszédek' egész folyama telik meg. — 2) Ifj. *Farkas Dániel* alsófehérvmegyei törvényes ígató *Népszerű Erénytanára*, melly 228 kérdésben, különösen az ifjuság, de a' köznep' számára is iratott. Előfiz. ára kötve 24 kr cp. (A' munka igen jó lehet, de nem tartoztathatjuk magunkat annak kimondásától, hogy, ha e' „*Népszerű Erénytan*“ olly keresett és dagályos modorban dolgoztatott, mint a' jelentés, czime' első szavának semmi esetre sem felelend meg). — 3) A' híres Sir *Humphry Davy* utolsó munkájára: „*Egy természetvizsgáló utolsó napja*“, „mellyben, mint a' fordító,

Szabó Ferencz újtordai ref. hitszónok, mondja: a' jelen század' jelesb természetvizsgálóinak egyik legjelesbikének magas szelleme 's erőteljes mozgalma mintegy központosulva tűnik fel, 's mellyben a' szerző a' látható és láthatatlan természet' legmagasb eszmeiről (?) népszerű nyelven a' legtanulságosb igazságokat közli, 's a' szép és igaz barátját a' legmélyebb gyönyörrel párosult tudományal oktatja“. A' mintegy 19 ivre terjedő munkára előfizetés 1 ft cp. Valóban, ritka olcsóság. — Vegre 4) *Péterfi Károly* prof. 's m. acad. tag' „*Alapfilozofia*“ munkájára 1 pftjával újon megnyitott az előfizetés, 's nyiltan áll nov. végeig.

(Előttünk fekszik még programja egy új politikai és historiai lapnak, mellyet *Szilágyi Ferencz*, a' kolosv. ref. colleg. történetek és romai irodalom' prof. 's acad. lt., a' köz kedvesseget nyert Clio historiai zsebkönyv írója, *Mull és Jelen* czim alatt Kolozsvárt inditand meg jövő január 1. A' terv olly czélszerű, kivált hazánk' fejletlen politikai értelmességét tekintve, 's a' vállalkozó' eddigi munkálatai olly biztatók a' terv' kivitelére nézve, hogy azt olvasóinkkal bővebben is megismertetendők tartjuk. A' fő lap, hetenként kétszer jó ki, egyegy 4r. iven; 's annyiban fog egyéb újságainktól különbözni, a' mennyiben fő feladása, a' fontosabb folyó események 's így a' jelen' történeteinek tömört és szemelt közlése mellett, az ezeket megelőző évek' történeteit is összefüggésben, országonként, előadni, 's ez által a' jelent felvilágosítani, megfejtetni, mozgalmait felfoghatóbbakká tenni. E' laphoz társképen hetenként két, fel fel ivnyi szám kapcsolódik: *Hon és Külföld* czimvel, melly egyfelül történet- és földismereti segédül szolgáland a' világesemények' megítélhetesere; másfelül a' régiebb idők' nevezetességei emlékeztet is felköltendi. E' szerint körebe esnek a' napi renden levő tárgyakat és közelebbi évekbeli nevezetesebb történeteket magyarázó jegyzések, értekezések, a' historiából, politicából, statisticából, geographiából merítve; a' fontosb események' nézőpiaczainak, a' különfele alkotmányok, politikai viszonyok és állapotok ismertetése, a' jelenkor szinpadján feltűnő notabilitások' eletrajzai; továbbá hist. elbeszélések hazánk' évkönyveiből, oklevelek stb, valamint a' hon tudományos, köznevelési, művészeti állását, természeti és műtani nevezetességeit, szorgalmi, gazdasági, kereskedési iparát, előmentét érdeklő adatok; vegre a' jelesb hist., statistikai és földirati munkák' ismertetése. Egyik cikkelyének tárgya leszen Erdélynek az austriai ház alatti még kevéssé tudva levő története, fontosabb változásai, kivált mult századbéli országgyűlései' előadása, mint a' mellyeknek jegyzőkönyvei 1790. előtt nyomatlanok. Felévi ára ez ikerlapnak velinen, Hétlap czimű tudósító melléklettel együtt postán felelvre 5 ft 12 kr, egy negyedre 2 ft 40 kr c. p.

(Vége következik.)

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint esütörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy iv; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy iv. Ara a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 k r. cp. Évnyegyedeként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 fton. Kiadó hivatal Pesten, Borz-utza, 222. szám.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betüivel.